

גיליון

חיבת העבודה

מעובר מתוכן שיחותיו של הגה"צ
רבי חיים יוסף בירדמן שליט"א
אב"ד חסידי לעיבוב

ישראל קדושים הם

כתב המחבר (או"ח סימן תל ס"א) "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו", וכפי שנתבאר ב'טור' בארוכה, "שפסח מצרים מקחו ועשור, ופסח שיצאו ישראל מצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשרה בחודש היה שבת, ולקחו להם כל אחד מה לפסחו, וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו, לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול", אמנם בספרים רמזו עוד הרבה טעמים למה השבת נקראת "שבת הגדול".

ראשכם ולבכם מללכת אחרי הע"ז, אך זה מה שגילה להם הקב"ה, שרק האברים החיצוניים חוטאים ונמשכים אחרי הרע ואילו הפנימיות נשארת נקיה וזכה, ולבי ובשרי ירננו אל א-ל חיי, ועל כן קראו שבת זו לדורות "שבת הגדול", כי צריך לזכור תמיד שיהודי הוא בבחינת "גדול", שיש בו מחשבה ודעת לעשות נחת רוח לבורא יתב"ש, ורק השאור שבעיסה והגלות מעכבים בעדם.

קבלת עול מלכות שמים

עוד אפשר לומר ע"פ מה שפירש האלשי"ך הקדוש (על תהלים) האה דכתיב (צט, ב) 'ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים', שאצל ישראל "גדול" ואילו אצל האומות "רם הוא", והחילוק בזה, כי "גדול" היינו שהוא יתב"ש גדול בגדלות גדולתו בלי שום שינוי כלל, כלומר שבכל מקום שהוא הרי יתב"ש "גדול", ואילו "רם" הוא על כל העמים, שהם חושבים שבשמים כבודו, ורק במקום גבוה ורם הוא נמצא עפ"ל, וזה החילוק בין ישראל לעמים, כי הגוים המאמינים בהקב"ה סוברים שהוא ית' יושב במרומים ואין לו שייכות עם התחתונים, משא"כ בני ישראל יודעים שהקב"ה נמצא אתנו בכל מקום ובכל דבר, ומשיגים על כל הבריאה בכל רגע.

ולכן נמי יש הבדל בהתנהגותם של ישראל והגוים, כי יהודי יודע שהקב"ה נמצא עמו בכל רגע וכמו שמביא הרמ"א בתחילת חיבורו "שו"ת ה' לנגדי תמיד (תהלים סו, ה) הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כי ישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך, כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו", היינו שבני ישראל מאמינים שיושבים לפניו יתברך, אבל אצל הגוים נמצא הקב"ה רק בשמי השמים, וכיון שהקב"ה בשמים ואילו האדם על הארץ על כן בידם לעשות כל מה שלבם חפץ.

אמור מעתה, דביום שנצטוו "משכו ידכם מעבודה זרה" הבינו והשיגו שהקב"ה "גדול", ואף בעוה"ז צריך לשמור ולעשות ולקיים רצונו, שהרי האדם קרוב אליו יתב"ש, ועל כן היא "שבת הגדול".

פניני עבודה

א. ואע"פ שאף לבחינה זו זכו מחסדי ה' שנתן להם את המצוות מ"מ זוקף קוב"ה מרוב רחמיו דברים אלו לזכותו של אדם, וכעין מה שפירש מרן הבעש"ט הק' זי"ע הא דכתיב (תהלים סב, ג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', שהקב"ה משלם שכר טוב לאדם על המצוות שעושה כאילו היה הכל "מעשהו" שלו, ולכן כתיב "כמעשהו" בכ"ף הדמיון, כי לפי האמת אין זה שלו, והאדם אינו עושה מאומה, ורק מצד מדת החסד של הקב"ה חשוב כאילו

וכיון שניתנה רשות לדרוש יש לומר עוד, דהנה במצרים היו בני ישראל ערומים מן המצוות ואף עבדו ע"ז (שמו"ר פרשה כא, ז), ואעפ"כ היה הקב"ה צריך לגואלם כדי לקיים את הברית שכרת עם האבות הקדושים להוציאם מארץ מצרים, אך רצה הקב"ה שיזכו לגאולה בזכות עצמם ובאתערותא דלתתא, ועל כן נתן להם דם פסח ודם מילה, ובני ישראל עשו רצון קונם אע"פ שאילו לא היו עושים כן היו ג"כ נגאלים, נמצא שבשבת שלפני פסח כשלקחו את השנה לפסח נהיו בני ישראל בבחינת "גדולים" שהם ברשות עצמם, וכמו שאמרו (ב"מ יב) 'לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול', ומעתה לא היו סמוכים על שלחנם של אחרים, אלא נגאלו בזכות עצמם*.

באופן אחר יש לומר, כי נודע אז לבני ישראל שיצאו מבחינת קטנים שאין להם דעת ומחשבה ונעשו גדולים ובני דעת, דאע"פ שבני ישראל עבדו ע"ז במצרים לא היה זה אלא מחמת אונס וטירוף הדעת (כמבואר ב'ליקוט שמעוני' פר' בשלח סוף סימן רלד, וע"ע בשמו"ר פרשה כא, ז), אבל בפנימיות לבם רצו להיות קרובים ודקים בה', אך בהיותם שקועים במ"ט שערי טומאה לא ידעו דבר זה, ומליביהו לפומיהו לא גליא, אך כאשר נצטוו מפי הגבורה (שמות יב, כא) 'משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח', הבינו שהם חלק אלוך מומעל ואין להם שייכות אמיתית עם הע"ז, כי ברש"י (פסוק ו ד"ה והיה) מביא דרשת חז"ל "משכו - ידיכם מעבודה כוכבים, וקחו לכם צאן - של מצוה", ולכאורה אמאי נקט "ידיכם", טפי הוה ליה למימר "משכו

עשאה (הובא בהגות מקור מים חיים' על ספר בעש"ט עה"ת פרשת נח אות קע).

ויתכן שלכן שנינו במשנה (ברכות יב) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח', ולא מצינו כן בשום מצוה שיהא ריבוי בפסוק לומר שגם לעתיד לבוא יצטרכו לקיימה, דאף למ"ד (נדה סא) אין מצוות בטלות לעתיד לבוא לא בעי רבוי בקרא, אך לפי האמור אפשר לומר, דכיון שבני ישראל התייגעו בכוחות עצמם במצוות פסח כדי לזכות לגאולה מצרים ע"כ היא נשארת בידם לעולמי עולמים, ואי אפשר לקחתם מהם.

ולטעם זה יש לתרץ קושיית האחרונים (עי' בב"ח וב'פרישה' על הטור) דלדברי ה'טור' היו צריכים לקבוע יו"ט להצלת הנס ביום י' ניסן מדי שנה בשנה ולא בשב"ק, ועי"ש מה שנדחקו בזה, אמנם להאמור יובן, כי בשבת קודש יש שתי בחינות אלו, שמצד אחד מתנה היא שניתנה לישראל במתנת חנם (עי' ביצה יט), אמנם לאידך גיסא יש בשמירת שבת משום זכר ליציאת מצרים (כמו שאומרים בקידוש, ועי' בטור (או"ח סימן רעא) בשם הרמב"ם), ורצון השי"ת שירישו בני ישראל את האמונה בלבם בני תישאר בלבם רישומא לכל ימי חייהם, כי רק דבר הבא על ידי יגיעה נשאר אצל האדם, ולכן קבעו זכר לנס זה בשב"ק כדי להזכיר לאדם שזכו בני ישראל להארה גדולה לדורות בפסח מפני שקיימו דם פסח ודם מילה באיתערותא דלתתא אין גם יתחזקו בשמירת שבת באתערותא דלתתא, ולא תהיה אצלם כמתנה בעלמא, רק על ידי יבא לידי אמונה, ואז תחזק קדושת השבת בלבם לנצח נצחים.

ב. ובשכר זה יצאו ממצרים, כמו שרמז ה"יטב לב' (פרשת פנחס) בפסוק (תהלים קלו, יג-יד) 'לגוזר ים סוף לגזרים וגו' והעביר ישראל בתוכו", כי בגלל שהביט הקב"ה בתוכם ובפנימיותם של ישראל וראה ששורשם קדוש וטהור ע"כ העבירם בין גזרי ים סוף, כי בקרבם קדושים הם, וזהו 'העביר ישראל - בתוכו' היינו בגלל שהביט בתוכם של ישראל.

ג. בדרך צחות יש לומר עוד טעם לכך, וע"פ מה שאמר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע, שיום השבת קודש יש בו מדת 'הכנסת אורחים', ולכן כשחל ר"ח בשבת הרי היא מוותרת על תפילת מוסף שלה ומתפללים נוסח התפילה של ר"ח, ורק בתוך הברכה מזכירים גם את השבת. וכאשר חל חול

מים שלנו תשובה מאהבה

טעמים הרבה יש למנהג ישראל תורה לצאת במקלות עם ובשמה גדולה לשאוב מים שלנו לצורך אפיית מצה, ונפרט מהם פורטא.

צדיקים אמרו בדרך צחות, שלכן הולכים לשאוב מים שלנו לקראת חג הפסח בחודש ניסן, ואילו בחודש תשרי הולכים אל הנהר ל'תשליך' ומנערים את הבגדים כדי לזרוק שם כל העונות, כי אמרו בגמרא (יומא פו:) דהשב בתשובה מראה זוה"כ שזדונות נעשות לו כשגגות, ואילו השב מאהבה "זדונות נעשות לו כזכיות", והנה בראש השנה חוזרים בתשובה מראה ומחמת אימת הדין, ולכן משליכים וזורקים את העבירות לנהר בעת אמירת 'תשליך', כי אין אנו חפצים אף בשגגות, אולם בפסח שעושים

תשובה מאהבה והזדונות נהפכין לזכיות לכן חוזרים והולכים אל הנהר ב'מים שלנו' ולהחזיר את העבירות שזרקנו בר"ה (ב'שם משמואל' בפרשת שמיני שנת תרע"ב ובפר' תצוה שנת תרע"ד בשם הר"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע, ב'מהר"ש' בשם הר"ק רבי שלום מבעלזא ז"ע, וב'פרדס יוסף' בפרשת שמיני מביא כן בשם הר"ק רבי יחיאל מאיר הלוי מאוסטרובצא ז"ע).

אמור מעתה, דבעת שאיבת המים מוהדהד קולו של הנביא הצווח ואומר (ידימה ג, יד) "שובו בנים שובבים", כי בימי ניסן מריקים מן השמים שפע רב של מים טהורים בכמות ובאיכות, וצריך רק להיות פושט יד כדי לקבל את רוח טהרה הנשפעת ממרום בהרחבה גדולה, וליהפך להיות זך ונקי מכל לכלוך חטא ועון.

וביתר שאת יש לחדד, דהנה פירושו רד"ק ושאר מפרשים מאי "שובבים" - מורדים", שאפילו הפושע המורד בזדון יכול לחזור אל ה', ולא עוד אלא

פניני עבודה

המועד בשבת אזי מוותרת השבת גם על קריאת התורה, שהרי קוראים רק את הקריאה של יו"ט. וכשחל יו"ט בשבת היא מוותרת על כל התפילות, מפני שמתפללים אף שאר התפילות של שמו"ע בנוסח של יו"ט ורק מזכירים של שבת באמצע. ובימים הכיפורים מוותרת גם על האכילה, אבל כשחל תשעה באב בשבת אין השבת זהה ממקומה, כי אין מקום לעצבות בשבת, עכ"ה"ק (הובא בליקוטי הרי"ם לימי בין המצרים, נדפס אחר פ"ר פנחס, נ"ע ב'שיח שרפי קודש' שבת אות כד).

ולפי זה שפיר נקראת שבת שלפני פסח "שבת הגדול", כי אז מקיימת השב"ק מצות "גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה" (שבת קכד), שהרי דרך העולם לאכול בשבת זו את הסעודות בחדר צדדי, כי החדר הגדול נקי כבר לפסח, ועל כן היא נקראת "שבת הגדול" על שם שמקיימת מצות "הכנסת אורחים" שהיא גדולה מקבלת פני השכינה [מכאן יש גם סמך ליסוד מפורסם של גדולי החסידות, שהכנה גדולה יותר מהמצוה עצמה, שהרי בגלל ההכנות לפסח נותנת השב"ק משלה ומוותרת על כסאה ועל מקומה].

אמנם לפי זה היה מקום לשאול, מדוע לא מצינו שכל שבת ר"ח או יו"ט שחל בשבת תיקרא כן, יש לומר בדרך המוסר, דהכא יש מעלה יתירה של 'הכנסת אורחים' שאין בשאר שבתות, כי בשבת זו היא מוותרת על מקומה הקבועה, וידוע הקושי לכל אחד כאשר הוא צריך לוותר משלו למען אחרים, וזה דבר גדול ביותר, ולכן רק היא נקראת "שבת הגדול".

ויתירה על כך אפשר לחדד ולומר, דהא היה ביד השבת לטעון שאפשר לנקות את המקום הקבוע אחרי שבת, שהרי ברוב השנים ישנם כמה ימים בין שבת לפסח, וא"כ היה אפשר לאכול הסעודה במקומה הקבוע ואחרי השבת ינקו את החדר לפסח, אך מאחר שזה מסייע לבני הבית או למשרתים להקל מעליהם עבודתם ע"כ היא שמחה לוותר על מקום הקבוע שלה, ולזה באמת ראוי לה להיקרא "שבת הגדול", כי זה דבר נשגב וגדול מאד.

וכמעשה שהיה לאחר שנתכנה הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא ז"ע לאדמו"רות התחיל לקבל 'קוויטלאך' כדרכם של צדיקים, ודבר זה מנע ממנו ללמוד כמקדם במשך שעות על גבי שעות בהתמדה גדולה, ובהזדמנות נשאל על ידי אחד שלא היה נמנה בין עדת החסידים "הרי גברא רבא אתם, ואיך יש לכם פנאי לקבל 'קוויטלאך' ולקרוא צרותיהם של אנשים, כשבשעות האלו יש בידכם לעסוק ולהתייגע בתורה?", השיב לו הרה"ק מאוסטרובצא בגאונותו "אני אגלה לך מה זה 'גברא רבא', הנה אמרו בגמרא (מכות כב:) 'אמר רבא, כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבא, דאילו בס"ת כתיב (דברים כה, א) 'ארבעים יכנו' ואתו רבנן בצרו חדא, ולכאורה אינו מובן, מדוע נקטו חז"ל דוקא תקנה זו הכתובה בסדר דברים שתוכיח על גדולתם של רבנן, הלא מצינו לעיל מינה במצות ספירת העומר דכתיב בסדר ויקרא (כג, טו) "עך ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום", ואתו רבנן ובצרי חדא שימנו רמ"ט יום, אין זאת אלא שמילתא זוטרתא היא לרבנן לפרש דברי תורה כפי רוחב דעתם, אך גדלותם תבחן באם יש בידם להסיר מכה מעל ראשו של יהודי...". אמור מעתה, שכאשר השבת מוותרת משלה כדי להפחית סבלו של יהודי היא נקראת "שבת הגדול", כי דבר זה מגדילו להיות בבחינת "רבא".

ד. על הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע מסופר, שהלך אחרי רבו הרה"ק 'החזוה' מלובלין ז"ע בעת אמירת 'תשליך' לנהר, באמרו שברצונו לקחת את ה'עבירות' שמשליך רבו לנהר, כי חטאיו של הרבי נחשבים אצלו למצוות. ואכן ראוי לשבר את האוזן מה היו ה'עבירות' של הרבי ר' אלימלך ז"ע, שפעם שמענו אותו מתאונן מאד ובוכה ומתוודה על שהפסיק בדיבור באמירת 'הודו', ואע"פ שמצד הדין מותר להפסיק לפני 'ברוך שאמר' (כמבואר בש"ע א"ח סימן נא סעיף ד), כיון שלפי נוסח אשכנז אומרים 'ברוך שאמר' קודם 'הודו', ונמצא שאם היה מתפלל כפי הנוסח שלהם היה אחוז אחרי 'ברוך שאמר' ואז אסור הדיבור, לכן נחשב לו דיבור זה לחטא, ולא עוד אלא שכל מה שהפסיק היה בכדי לברך מקשה לילד, ואעפ"כ לא היה יכול להרגיע את רוחו מגודל ה'עבירה' שלו, עד שתלמידו הרבי מלובלין מצא מנוח לנפשו (הובא באהל אלימלך אות רצד).

אמנם בדרך הפשט נראה הסבר הדברים, דהנה ידוע שצדיקים עשו תשובת "רבי סעדיה גאון", כפי שנתבאר בארוכה ב'סידורו של שבת' (חלק ב' דרוש ג פרק ג מאמר ה; והובא בקיצור נמרץ ב'חובות הלבבות' שער עבודת האלקים פרק א) שתלמיד אחד ראה את רבי סעדיה גאון זצ"ל מתגלגל בשלג לכפרת עוונות, ושאל את רבו על הדבר הזה, וכי יעלה על הדעת שנכשל בעוונות חמורים שיחזרו בתשובה ביסורים קשים כאלו, והשיב לו רבו, שהן אמת שלא נכשל מעולם בחטא שיהא צריך לכפרה זו אך עשה מצוות שצריך כפרה כזו, והסביר לו, שפעם אחת בהיותו בדרך התאכסן בבית מלון, ואף שבעה"ב לא הכיר אותו קבלו בסבר פנים יפות, אחר כך יצא הקול שרבי סעדיה גאון הגיע לעיר, מיד נתאספו כל אנשי המקום לקבל פניו, וכאשר ראה כן בעה"ב התחיל לכבדו עד מאד, וכאשר עמד לחזור לעירו נפל הבעה"ב לפני רגליו והתנצל בפניו שיחל לו על מה שעשה לו, תמה רבי סעדיה ולא הבין על מה הוא סח, שהרי כיבדו כבוד גדול, השיב הבעה"ב ואמר, שהוא מפיס אותו על השעה הראשונה שלא כיבדו בכבוד הראוי לפי כבודו, כי לא היה מכיר במעלתו הגדולה, ויהי כשמעו רבי סעדיה את דבריו נדעזעז לגמרי, דאם בכבוד בשר ודם כ"ו בן בנו של ק"ו בכבוד השכינה, שהאדם צריך לחזור בתשובה על שלא הכיר ערך גדלותו יתב"ש, וכל יום שהוא מתעלה ומשיג יותר עליו לעשות תשובה על המצוות שעשה ביום אתמול שכפי השגתו של עכשיו לא נעשו כראוי, והדברים עתיקים. ולפי זה מובן מדוע הלך הרה"ק מראפשיץ אחרי הרבי מלובלין ב'תשליך', כי ידע שרבו זורק את המצוות שלו למי הנהר, דהא לדידהו חשובים כעבירות ועליו לעשות תשובה עליהן, ואילו לגבי ידידיה מצוות ניהו, על כן הלך ללקטם.

ה. השבועות בהם קוראים הפרשיות שבין שמות למשפטים [ובשנה מעוברת גם תרומה ותצוה] נקראים בתפוצות ישראל "ימי שובבים" [בגלל שזו ר"ת של שמות הפרשיות ש'מות ו'ראי בא' בשלח י'תרו מ'שפטים], והמה מסוגלים לתשובה, והנה לכאורה אינו מן הראוי לקרוא את הימים הללו בשם זה, שהרי משמעות "שובבים" היינו מורדים, ואיך א"כ מכנים אותם בשם גנאי כזה.

הא למה הדבר דומה, לדין תורה שהגיע בפני הגאון בעל ה'נודע ביהודה' זצ"ל, שנגיד אחד הגיע לפראג עם העגלון שלו, ובלילה קם העגלון ולבש את בגדי הנגיד וטען שהוא הנגיד ואילו אדונו עליו להיות בעל-עגלה, וכל תחנוניו של הנגיד שיחזיר לו מלבושיו נפלו על אוזניים ערלות, כי הוא טען בכל תוקף שהוא האדון מימים ימימה, בליט ברירה הלכו אל המרא דאתרא בעל ה'נודע ביהודה' שישפוט ביניהם, ויהי אחרי ששטחו את טענותיהם הכיר הרב בדברי אמת של האדון האמיתי, אך לא היה בידו להוכיח שהעגלון רמאי ונוכל, לכן צוה עליהם לחזור למחר ואז ישפוט ביניהם, ויהי ממחרת הגיעו בשעה המיועדת, אך ה'נודע ביהודה' התמהמה בחדרו למשך כמה שעות, ורק אז אחרי שהיו תשושים וחסרי אונים מריבוי זמן המתנה יצא אליהם וקרא בקול "הבעל עגלה יכנס", מיד קם המתחפש לנגיד ממקומו, אך אז נזכר שהוא העשיר ולכן התיישב בחזרה, אולם הרב הוציא בניזיפה, והורה עליו להחזיר תיכף את בגדי הנגיד לבעליו, כי בקומה היתה הודאת בעל דין שהוא בעל העגלה. והכי נמי אינו ראוי לכנות את ימי התשובה בשם "מורדים", דמשמע שגם אחרי תשובתם נשאר פושעים, והא ראייה שכאשר קוראים "פושעים" עומדים כולם ממקומם וחוזרים בתשובה.

אך התשובה לכן נראה לפי משל אחר, לקבוצת פושעים שהעמידו אותם לדין, האחד נאשם שרצח והרג נפשות עוברי דרך, חבירו נאשם שפרץ לבתים בלילות וגנב את כספי דייריהם, השלישי האשימו בשאר עבירות, וכל אחד נטל לעצמו סניגור שילמד עליו זכות לפני השופט. יום

תפילה על ענוה

וביותר במצות מצה המורה כאמור על ענוה, והמקובלים כתבו עוד, ד'מצה' עולה שלש פעמים 'מה' (135-) שמורה על מדת הענוה כמו שנאמר (שמות טו, ז) "ונחננו מה", כי המצה מזכירה לאדם שעליו להיות עפר ואפר ולבער את נגע הגאווה והחמץ מקרבו, כלשון קדשו של האמרי נועם' (לפסח אות ו) "ועיקר כח הנחש הוא בחטא הגאות הנרמז בענין חמץ שמגביה עצמו למעלה, ועל כן נאמר בנחש (בראשית ג, יד) 'על גחונך תלך' שנקטעו רגליו שלא להגביה למעלה. וזה שנאמר (שמות יב, לט) 'עגת מצות כי לא חמץ', עגת ר"ת ע"ל ג'חונך ת'לך, אשר בכח ענוה דקדושה מבטלין כח הנחש והשטן", ומוסיף עוד רמז נחמד, דהמנין של 'מה' עם 'שטן' עולה בגימטריא כמנין 'קדש' (404-), ולכן פותחים את הגדה של פסח בסימן "קדש" להורות שהעיקר הוא לקדש עצמו במדת ענוה, כי בזה מבטלים כל החמץ וכח השטן.

ולכל זה יבקש מעומק הלב בשעה שהולך לשאוב המים למצות הקדושות, דאע"פ שהוא רחוק כל כך ממדריגה גבוהה זו, והלואי היתה לו שייכות למדת ענוה, מכל מקום ישפוך לבו אל ה' שייסעו בעדו להשריש בלבו מדת המים שיוודים למקום נמוך, ומזה יוכל לעשות "עוגות מצות כי לא חמץ", והשעה מוכשרת שיתקבלו בקשותיו.

ומהאי טעמא נוהגים בתפוצות ישראל ששואבים 'מים שלנו' ככ"ד שעות לפני ליל התקדש החג, שאז עורכים ה'סדר' אשר כל כולו סודות ורזין עילאין, וכל דבר ודבר פועל דברים נשגבים בשמי מרומים ובכל הפמליא של מעלה, וצריך לזכור ולדעת תחילה שאין לנו שמץ של השגה בכל ענינים אלו, ואין אנו עושין אלא מה שציוותה תורה וכמו שסדרו לנו חכמינו ז"ל, ואנו עושים בתמימות מה שציוה ה' ולא לשום סיבה אחרת.

אמונה הקדמה לפסח

שנה אחת בדרך הילוכו של אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע ברחימו ודחילו לשאוב "מים שלנו" לאפיית מצות, הסביר פשר ענין שאיבת מים אלו, דהנה בגמרא (פסחים מב.) "אמר רב יהודה, אשה לא

שהקב"ה מזמין אותו לחזור, ואף קורא לו בשם חביב "בנים", כי תמיד חביבים בני ישראל אצל הקב"ה, והיא אהבה שאינה תלויה בדבר, וזה צריך לעורר את אהבתו של האדם אליו יתב"ש, כמו שאמר הנביא (משלי כו, ט) "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", ואהבה זו שואבים במים שלנו".

לבער הגבהות

טעם אחר אמרו בשאיבת המים למצות, כי המצה מורה על מדת הענוה, שאין נותנים לעיסה לתפוח המורה על הגאווה, וגם למים יש מדה יקרה זו, כמו שאמרו (תענית ז.) "מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך", ולכן רמזו לנו רבותינו שבטרים יתחיל לעסוק בתורה ולעבוד את ה' יחזיק במדת הענוה תחילה, כי זה יסוד לכל".

מפורסם מאמר הקדמונים "תכלית הידיעה שנדע שלא נדע", כי על האדם לדעת כמה הוא רחוק וכמה קצרה השגתו מלהבין, ולעומת גדלותו יתב"ש אינו אפילו כרגירי חול בעלמא, ולכן אין לנו השגה כלל בקיום שום מצוה, וכתבו בספרי מוסר, שהאדם מצד עצמו אינו יכול לעשות שום מצוה, כי אם להכין את עצמו למצוה, ולכן אומרים קודם עשיית המצוה "הנני מוכן ומזומן", דרך זה מה שבכוחו של אדם לעשות, אבל מאכן ואילך סייעתא מן שמיא הוא.

וכה דרוש דרש הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע לפרש טעם המצוה (שמות כ, כג) "ולא תעלה במעלות על מזבחי", בדרך משל, למה הדבר דומה, לשני עיוורים שרצו לעלות על הגג, ונטל אחד סולם והשיג נטל קרש והניחו בשיפוע, והנה הגם שבסוף הגיעו שניהם למעלה יש הפרש ביניהם, כי זה שעלה על הסולם ידע בכל מעלה ומעלה היכן הוא עומד, ועוד כמה מעלות יש לו לעלות, ואילו זה שעלה על השיפוע לא ידע בכל עת עלייתו היכן הוא נמצא, ולכן התכוונה תורה, שלא יעלה האדם במעלות בעבודת ה', רק לא ידע היכן ובאיזו מדריגה הוא נמצא, ויחזיק במדת ההכנעה והשפלות (הובא בליקוטי הרי"ם סי' פ' תרו).

פניני עבודה

אחד הגיע הסניגור של הרוצח לבית האסורים ורצה לדבר עם הנאשם שהזמין אותו, לכן קרא ואמר "יקום נא הרוצח", כמובן שמיד נעמד הלה ממקומו, והנה בודאי אין בזה הודאה שהוא הרג את הנפש, רק קם אליו בשמחה מפני שידע שרק הוא מחפש את זכיותו וימליץ עליו לטובה בפני השופטים. **ובמשל** זה קוראים לימי תשובה "שובבים", דהיינו שהקב"ה קורא למורדים ופושעים שיבואו ויתקרבו אליו למען יוכל לשפוך עליהם מים טהורים ולערוט על נפשם ונשמתם רוח טהרה, ועל כן ירוץ עבדך כמו איל לבוא אל המלך להתחנן לו שימצא אצלו חלקי הזכות, ופגמי העוונות יעברו מן הארץ וימחלו ויסלחו עליהם. ובימי צאתנו ממצרים מחפשים כל חטא ועון מבלי לוותר אפילו על אחד מהם, כי כולם מתהפכים לזכיות.

ו. כעין מה שכתב ה'תפארת שלמה' (פרשת יתרו ד"ה ויצא משה) לבאר למה תקנו לומר "אהבת עולם אהבתנו" קודם קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, כי צריך לעורר את הלב לאהוב את ה' ולומר "ואהבת את ה' אלקיך", ולכן משתמשים בעצתו של שלמה המלך ע"ה שאמר בחכמתו "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", וע"י שמעורר אהבת הקב"ה שהוא יתברך "בוחר בעמו ישראל בתלבו באהבה", ממילא יתעורר לבבו לאהבתו ית"ש. **סיפר** הרה"ק בעל ה'נתיבות שלום' מסלונים זי"ע, שפעם היה אחד שלקח חתן לבתו, ואחרי הנישואין נודע לו שהלה עם-הארץ מדאורייתא ומדרבנן, ואף אינו יודע קרי וכתוב, בלית ברירה נטלו תחת חסותו והתחיל ללמוד סדר האל"ף ב"ת. וכה המשיך ללמוד עמו כל הנקודות של האותיות וטעמי המקרא עד שהיה בקי בהן ובשמותיהן, ובהמשך אף ידע לקרוא תיבות שלימות, ובסוף הבין פירוש המילות וסדר התפילה, והנה כאשר הגיע לפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" הסביר לו החותן בארוכה ובטוב טעם, שה' אחד ויחיד ומיוחד ואין בתלו, והוא לבדו ברא את כל העולם כולו בששת ימי המעשה, ועשה ועושה ויעשה לכל המעשים בכל רגע ורגע בהשגחה פרטית על כל צעד ושעל, ואין שום דבר המתרחש בעולם זולת השגחתו, ואף בכל צבאות השמים והארץ מסתתרת אלוקותו, וכה הרחיב לו הדיבור על גדלותו של הקב"ה שהוא אין סוף, אך כאשר ניסה להמשיך ללמוד עמו את הפרשה הראשונה בקר"ש "ואהבת את ה' אלקיך", שנצטוונו לאהוב את הקב"ה, לא הצליח החתן להבין מצוה זו, כי איך יתכן שהקב"ה שהוא מלך מלכי המלכים ואדוני אדונים יבקש מאיש קרוץ מחומר שיאהבנו, הא למה זה דומה למלך גדול ונורא שיש לו אלפים ורבות משרתים העובדים אותו באמונה והוא מבקש מנמלה או מתולעת שתאהבנו, הרי בודאי לא יתכן כדבר הזה, ועל כן התעקש ואמר לחותנו שאינו מאמין שזו כוונת התורה ויש מצות עשה לאהוב אותו יתב"ש.

בלית ברירה נסעו אל הרה"ק בעל ה'דברי שמואל' מסלונים זי"ע שיאיר את עיניהם, וכשמוע את שאלת החתן הצעיר ניסה אף הוא להסביר לו, שכך היא האמת, שהקב"ה ציוה עלינו לאהוב אותו, ואע"פ שאנו קטנים כל כך והוא יתב"ש כל כך גדול ונורא, אמנם החתן לא היה יכול לקבל דבריו, רק בסוף צווח ואמר "מוז מען זאגען [-חייבים אנו לומר], שאין זה ציווי אלא פועל יוצא, שעל ידי שהקב"ה אהב אותנו באהבה עזה ויתירה עי"ז מתעוררת אהבתנו אליו יתברך שמו", ויהי כשמוע כן ה'דברי שמואל' נענה ואמר, שיהודי זה הגיע למדריגה באהבת ה' שגדולי הדור השיגו.

ז. אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע העמיס בלישנא דגמרא (פסחים ק.) "פורס מפה ומקדש", דמי שרוצה לזכות לקדושה יש לו להסתיר מעשיו ולפרוס מפה עליהם למען לא יראו אחרים עבודתו ויתגאה, כי ענוה מביאה לידי קדושה.

פעם נסע הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע בדרך יחד עם בנו אא"ז זי"ע, באמצע הנסיעה התעכב אא"ז והורה אביו לכל בני החבורה שימתינו לו, היה שם אחד החסידים שהראה סימני תמיהה על כך, מדוע צריכים כולם להתעכב בעבורו, נענה רבי שמעון והשיב "יא יא, צריכים להתמין, מיר וועלען נאך אלע אנקומען צו עהם... [-כולנו עוד נזדקק לך]. פעם אחת סיפר החסיד רבי שמואל אהרן וועבער זצ"ל [מנקהי הדעת שבירושלים, והוא עוד היה מתלמידי רד"ש מלעלוב זי"ע] עובדא זו לאא"ז ב'טיש', כאומר שאביו ניבא עליו דברים נשגבים, נענה זקיני זי"ע ואמר בענוותנותו "יעדער טאטע דארף צו קומען צום 'קדיש' פון זיין זוהן... כל אחד זקוק לאמירת הקדיש של בנו, כאומר שזו היתה כוונתו באמרו שעוד יזדקק לו, אבל לא התכוון לדברים וענינים אחרים.

ח. פעם דיבר עסקן אחד עם הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע אודות יהודי מיוסר הזקוק לעזרה וסיוע, וכדי להמליץ עליו שישתדל לעזור לו אמר העסקן "הוא משלנו", כאומר מאנשי שלומנו וע"כ צריך להושיט לו יד בסיוע שיש בו ממש, נענה הרה"ק מסאטמאר בחריפות לשונו ואמר "זה רק הוא אמניא בגמרא, אבל למסקנא איז עס גענעכטיגטער... [-של אתמול, כלומר שלנו לילה אחד], כאומר דאין בין 'שלנו' לשל אחרים, כי כולנו בני איש אחד נחנו, ואלו שמקריבים רק את אנו"ש וכיוצא בזה ח"ו הרי בזה משתנה טעמו לפגם, והוא כדבר ישן משל אתמול..."

תלוש אלא במים שלנו, דרשה רב מתנה בפפוניא, למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה [הביאו כולם את הכדים שלהם אצלן], ואמרו ליה, הב לן מיא [כי חשבו דמה שאמר "מים שלנו" הכוונה למים השייכים לן], אמר להו, אנא במיא דביתו אמרין, שהסביר להם כוונתו, למים ששאבו לפנות ערב ולגן בחביות, מלשון לינה. ולכאורה אינו מובן מדוע הביאו חז"ל מעשה זה, למה עלינו לדעת גודל הבורות של בני פפוניא שהיו עמי ארצות וסברו שהכוונה למימיו של רב מתנה.

אך הביאור בזה, כי חז"ל רצו ללמדנו שהיסוד הראשון באכילת מצות הוא האמונה, ולכן כאשר שמעו בני פפוניא מפי רב מתנה שצריך להביא "מים שלנו" לאפיית מצות הביאו מיד את החביות כדי שהוא ימלא להם מים, ולא חשבו שמה טועה הוא בדבר, דלכאורה אינו מובן מה בין המים שלו למים שלהם, אך הם האמינו בתמימות ולא פקפקו אחרי דברי הרב, אלא קיבלו דבריו בפשטות "אהן קיין חכמות", וקיימו דבריו במלואו, וסיים הרבי ואמר "אמונה איז די ערשטע זאך!", האמונה היא הדבר הראשון, מבלי להרהר ולפקפק ולשאול שאלות וקושיות, אלא לקבל הכל כמות שהוא.

והכי נמי חזינו בסדר הסימנים שעושים בליל פסח, שמתחילים בסימנים של 'קדש ורחץ', ורמז הרה"ק רבי דוד מטאלנא ז"ע, שבעל ההגדה מגלה לאדם "קדש" שעליו לקדש מלא קומתו ולבער כל הרע אשר בקרבו, ואין יצליח לעשות כן, על ידי "ורחץ", מלשון שאומרים (ברך שמייה) "ביה אנת רחץ" שמשמעו לשון אמונה ובטחון, שאם מאמין בחי עולמים באמת שהכל בהשגחה פרטית ומדוקדקת יזכה להתקדש, כי לא יעשה מאומה נגד רצון ה', שהרי היוצר יחד לבם מביין כל מעשיו ומשגיח עליו בכל עת ובכל שעה^ט (הובא ב'מגן דוד' ליום ב' של פסח, ד"ה קדש).

קרבן אלקים לי טוב

טעם נוסף לשאיבת מים שלנו יש לומר, דהנה כתב הרמ"א (או"ח סימן תעה סעיף א) שמנהגנו שלא לטבול את המצה במלח בלילה ראשונה, והיינו טעמא דפת נקי א"צ מלח ע"ש, אך לפי זה צריך לפייס את המים, דהנה אמרו חז"ל (יתקין זוהר, הובא ברש"י ויקרא ב, יג) שבעת בריאת שמים וארץ כאשר

(בראשית א, ז) "ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע", נתרחקו מים התחתונים מן הקב"ה, והיו "בוכין ואמרין, אנן בעיין למיהו קדם מלכא ובען לסלקא לעילא" [שהיו בוכים ואומרים שברצונם להיות קרובים אל השי"ת], וכדי לפייסן נתן להם הקב"ה מצות ניסוך המים ושיקריבו מלח [הבא מן המים] בקרבנות, ועל ידי ברית מלח וניסוך המים נחה דעתם, אולם בעת החורבן כאשר נתבטלו הקרבנות חזרו המים התחתונים לטעון את טענתם הראשונה "אנן בעיין למיהו קדם מלכא ובען לסלקא לעילא", ועל כן טובלים הפת במלח באמצע השנה משום זכר 'ברית מלח', כי השלחן דומה למזבח^ז (עיין רמ"א או"ח סימן קסז סעיף ו).

ולכאורה תקשה, דאי אמרת שבפסח אין צריכים מלח א"כ חוזרת טענתם למקומה, וחוזרת וניעורה זעקתם "אנן בעיין למיהו קדם מלכא ובען לסלקא לעילא", אכן כדי להפיס דעתם מתאספים כולם בצוותא חדא ושואבים את המים לפי כל כלי ההלכה, ובכך אפשר להעלותם על שולחן מלכים בליל הסדר הקדוש, ומאחר שמקיימים בהם מצוה של "ושמרתם את המצות" מתנחמים בזה.

וכלשון קדשו של השי"ת ישראל^ז (עורב בדיקת חמץ) שבחג הפסח ששים המים ושמים בשמחה נפלאה זיכו להיות נטפלים למצוה זאת, ושהם מתקרבים להקב"ה, "וצדיקים זכי הראיה רואים בעינים פקוחות שמחת המים שמתקרבים להקב"ה, ואם אמנם כי אנתנו אין לנו עינים פקוחות מסיבת חטאינו, עכ"פ מאמינים אנתנו בזה, ומהאמונה נוכח ג"כ לשמחה של מצוה".

וביותר בשעת שאיבת המים שאז מקבלים חלקם ומעלים אותם לגבוה, לפיכך בעידן רעוא דא יש ביד כל אחד ואחד לזעוק מקירות לבו "אנן בעיין למיהו קדם מלכא ובען לסלקא לעילא", מ'קען זיך מיט חאפען [-אפשר להצטרף] עם הבכיות של המים התחתונים שהיו זועקים שברצונם להיות קרובים להקב"ה, ויחד עמהם יתקבלו גם תפילותינו להיות קרובים אל ה', ואכן בליל הסדר יורד הקב"ה עם כל הפמליא של מעלה אל בתי בני ישראל, לפיכך כולנו ששים ושמים שיש בידנו להגיע למעלות רמות ולתקן נפשותינו ולהתעלות.

פניני עבודה

ט. בגמרא (סנהדרין נט): הובא מעשה פלא שהיה עם רבי שמעון בן חלפתא, פעם הלך בדרך "ופגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה [שהיו האריות נוהמים מחמת רעבונם, ורצו לטורפו], אמר 'הכפירים שואגים לטרף' (תהלים קד, כא), נחיתו ליה תרתי אטמתא [ירדו מן השמים שתי חתיכות בשר], חדא אכלוה וחדא שבקוה [אכלו האריות חתיכה אחת, והשניה השאירו], אייתיה ואתא לבי מדרשא [נטל החתיכה שנשארה והלך לבית המדרש], בעי עלה [שאל את הלומדים], דבר שמא הוא זה או דבר טהור, אמרו ליה, אין דבר טמא יורד מן השמים", ויש לתמוה, איך בשעת סכנה כזו לא התחיל רבי שמעון בן חלפתא לזעוק ולומר תפילה קצרה מקירות לבו שיצילו מלהיות טרף לשיניהם, ועוד כשנכנס לביהמ"ד היה צריך מיד לברך ברכת "הגומל" על הנס שאירע עמו, ואילו הוא שאל ודן בענין היתר הבשר לאכילה.

ושמעתי לבאר, שהקושיות גופא הן התירוץ, כי רבי שמעון בן חלפתא היה חי בבטחון גמור בהקב"ה, ולכן כשראה את האריות צועדים לפניו היה בטוח שאין זה נוגע אליו כלל ועיקר, רק אמר שהמה "שואגים לטרף" ובודאי יזמין להם קוב"ה מה לאכול, וכעין מה שאמרו (ברכות לג.) "אוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא", ואכן ירד בשר מן השמים להשקית רעבונם של האריות, ולכן נמי כשנכנס לביהמ"ד לא חשב לברך "הגומל", כי לפי גודל בטחונו לא היה מעולם במקום סכנה, וכשנפלו חתיכות בשר ונשארה אחת מהן הבין בפשטות שקיבל מתנה מן השמים, וע"כ הלך לדון על כשרותו.

י. דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (קלז, א) "על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרוננו את ציון", במה הכתוב מדבר, בזמן הגלות, כאשר באו גוים בנחלת ה' והחריבו את בית המקדש וגרשו את בני ישראל מאדמת הקודש והגיעו אל נהרות בבל, שם ישבנו גם בכינו", אך לכאורה תרי תמיהי איכא בהא מילתא, חדא מדוע בכו רק כאשר ישבו ליד הנהרות ולא נתעוררו לבכות קודם לכן, כגון בשעת הגירוש גופא, ועוד מאי "גם בכינו", הרי כלל גדול אמרו שתיבת "גם" באה לרבות, ומי עוד בכה כאן יחד עם בית ישראל.

והרה"ק בעל השי"ת משה מאיעל ז"ע בספרו 'תפלה למה' (תהלים פרק צג) מביא בשם הגה"צ רבי אשר לעמיל שפיטצער זצ"ל אב"ד אייזנשטאט [והוא כתבו בספרו 'חוט המשולש בשערים' שער אשר פר' דברים] לבאר על פי מאמרו זה, דבשעת החורבן כאשר נתבטלו הקרבנות חזרו המים התחתונים לטעון את טענתם הראשונה "אנן בעיין למיהו קדם מלכא ובען לסלקא לעילא", ולכן היו נהרות בבל בוכים על שנתרחקו מן הקדושה, וכאשר הבחינו בכך בני ישראל נשאו ק"ו בעצמם, ומה המים שלא זכו כי אם להיות מלח דקרבות כך, אנו שהיינו קרובים מכל קרוב אל השי"ת על אחת כמה וכמה שעלינו לבכות ולהתאבל על שנתרחקנו ממקור הקדושה, והיינו "גם בכינו" שבכו יחד עם מי הנהרות.

ודאיתנו להכא יש להתבונן במה שפייסו את המים התחתונים, הלא אכתי טענתם במקומה עומדת, דאילו לפני שנחלקו היו כולם קרובים לגבי מלכא, ואילו עתה אין נוטלים מן המים התחתונים כי אם חלק אחד קטן מאד ומעלים רק אותו במקום קדוש, ואיך א"כ מצאו ניחא לנפשם בהבטחה זו.

ושמעתי תירוץ נכון מהגה"ח רבי שלמה צבי אלטר שליט"א, דהנה המלח שעולה לגבי מזבח מגיע למקום חשוב יותר מן המים העליונים עומדים שם עכשיו [כי אין לך חביב לפני המקום כהמעלה דבר גשמי לרוחני], וכיון שעיקר טענתם היתה שברצונם להיות קרובים אצל השראת השכינה, לכן מיד כאשר הובטח להם שבידם להתעלות למדרגה גבוהה כזו ולהפוך להיות קדשים ע"ג המזבח בטלה טענתם, שזה דוגמא לדבר שאפשר להעלות מבריא עמיקתא לאיגרא רמא, ומלמד על הכלל כולו ששייך כדבר הזה, ולכן מצאו ניחא ונחמה לנפשם, כי הגם שהם למטה בארץ בעומק תהום רבה הלא בידם להתעלות למקום שגב ביותר, ואם יעשו רצון קונם יגיעו למדרגה הגבוהה והנעלה ביותר, ואדרבה, המגיע למקום עליון על ידי יגיעתו חביב וחשוב יותר.

לזכות הבחור יום בן תמר נועה

אשר נחטף ונמצא בידי גויים ארורים ימ"ש מיום שמחת תורה תשפ"ד
שיצא בקרוב מאפילה לאורה בתוך שאר שבויי וחולי ישראל